

NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH TRONG BỨC TRANH “MỘT BUỔI CÀY” CỦA HỌA SĨ LƯU CÔNG NHÂN

I PHẠM MINH PHONG

Email: minhphongcamthuy@gmail.com

Trường ĐHSP Nghệ thuật TW

VISUAL ART IN THE PAINTING "A PLOW SESSION" BY ARTIST LUU CONG NHAN

TÓM TẮT

Điều thôi thúc nhiều nhất khiến nghệ sĩ cách mạng thể hiện người nông dân là ở chỗ Cách mạng nước ta trước tiên giải phóng cho nông dân, cuộc đời của nông dân đi vào làm ăn tập thể là cuộc đời lớn nhất trong lịch sử của người lao động Việt Nam. Không ở đâu nghệ sĩ có thể nói tới hệ quả của cách mạng, giá trị của cách mạng trong mối liên quan với truyền thống, với thiên nhiên, đất nước như trong hình tượng về người nông dân. Điều này thể hiện vô cùng thành công và rõ ràng qua ngôn ngữ nghệ thuật trong tranh Một buổi cày của họa sĩ Lưu Công Nhân. Lao động là niềm vui, thành quả lao động mang lại hạnh phúc, đó là một trong những chủ đề thể hiện thành công nhất của các họa sĩ giai đoạn cách mạng trong đó có Lưu Công Nhân với tác phẩm Một buổi cày.

Từ khóa: Hình tượng, người lao động, nông dân

ABSTRACT

The main motivation for artists in revolution to portrait farmers is that our national revolution's objective is firstly to liberate farmers. The renewal of farmers into collective economy is a great life-changer in the history of Vietnamese workers. Nowhere can an artist talk about the consequences of the revolution, as well as the value of the revolution in relation to tradition, to nature, to the country as in the image of a farmer. This is extremely successfully and clearly shown through the artistic language in the painting "Mot buoi cay" by artist Luu Cong Nhan. Labor is joy, the fruits of our labor bring happiness, which is one of the most successful themes expressed by painters during the revolutionary period, including Luu Cong Nhan with his work "Mot buoi cay".

Keywords: Image, workers, farmers

Ở triển lãm tháng 12 năm 1945, đến xem, Chủ tịch Hồ Chí Minh phát biểu: "Các chú vẽ nhiều thiếu nữ khỏa thân, vẽ nhiều hoa, cái ấy cũng đẹp, nhưng đẹp ở trên cao, sao các chú không vẽ cái đẹp dưới đất chung quanh ta?". Ý thư của Hồ chủ tịch nhân Triển lãm hội họa năm 1951: "Nghệ thuật, cũng như mọi hoạt động khác, không thể đứng ngoài mà phải đứng trong kinh tế và chính trị"... và từ đây, con đường nghệ thuật cách mạng, vị nhân sinh mở ra trước mắt nghệ sĩ. Nghệ thuật gặp Cách mạng và sẵn sàng phục vụ Cách mạng. Thời kỳ này, nghệ thuật tạo hình Việt Nam phát triển cả về chiều sâu lẫn chiều rộng. Các chất liệu được sử dụng mạnh bạo. Truyền thống dân tộc được khai thác và bảo tồn một cách có ý thức. Các trường Mỹ thuật đào tạo được một đội ngũ đông đảo các nghệ sĩ tạo hình trẻ có tài. Đề tài của các tác phẩm trở nên phong phú hơn nhiều, vì hiện thực mới vô cùng phong phú và người nghệ sĩ nhìn hiện thực bằng con mắt đúng đắn. Với những hình tượng thành công

trong sáng tác, khai thác hiệu quả các chất liệu, nhiều họa sĩ đã khẳng định chỗ đứng của mình trong nền mỹ thuật mới. Tác phẩm Một buổi cày của họa sĩ Lưu Công Nhân đã ra đời trong bối cảnh đó.

Họa sĩ Lưu Công Nhân (1931-2007) tốt nghiệp Trường Mỹ thuật khóa kháng chiến tại Việt Bắc (1950-1953). ông là một trong những sinh viên xuất sắc của trường. Trong suốt cuộc đời hoạt động nghệ thuật của mình, những tác phẩm của Lưu Công Nhân đã góp phần vào phong trào lớn của nghệ thuật hiện đại Việt Nam. Ông đã được trao tặng nhiều danh hiệu cao quý như Giải thưởng Nhà Nước (đợt I - 2002), Giải thưởng triển lãm toàn quốc 1951 - 1960, góp phần định hình nền mỹ thuật hiện đại Việt Nam trên bản đồ mỹ thuật thế giới bằng nhiều giải thưởng tại các triển lãm quốc tế tại Vienne Biennal V (1959), Prague (1960), Berlin (1964), Bucarest (1968, 1960), Paris (1980)...

Sự nghiệp của họa sĩ Lưu Công Nhân khá đồ sộ bởi ông lao động sáng tác miệt mài cả một cuộc đời. Ông vẽ trên các chất liệu đa dạng như sơn dầu, sơn mài, lụa, bột màu trên giấy điệp, màu nước trên giấy, mực nho trên giấy, màu nước, màu sáp trên giấy, màu nước và phấn dầu trên giấy, ký họa than chì và ký họa bút sắt... Ông luôn tìm tòi thử nghiệm nhiều phong cách, bút pháp từ hiện thực đến trừu tượng thể hiện phong phú các đề tài tĩnh vật, phong cảnh nông thôn, miền núi, miền biển, vẽ về người chiến sĩ, nông dân, chân dung thiếu nữ, khoả thân (nude)... bằng cách biểu đạt phóng khoáng, lãng tử.

Với những tranh vẽ về cuộc sống sinh hoạt của người lao động, có lẽ, Lưu Công Nhân là một trong những đại diện trường phái hiện thực tiêu biểu trong nền mỹ thuật Việt Nam hiện đại. Nhuần nhuyễn trong một bút pháp hiện thực trữ tình trong sáng, thể hiện một sở trường vẽ sinh hoạt nông thôn, qua đó lồng vào tư tưởng và các nội dung thiết yếu của chủ nghĩa hiện thực xã hội chủ nghĩa, nhiều sáng tác của Lưu Công Nhân bám sát các đề tài cách mạng, kháng chiến và lao động sản xuất. Ngay từ những giai đoạn đầu tiên trong hoạt động nghệ thuật, nhiều tác phẩm của ông đã ghi dấu thành công, tạo nên sự nổi tiếng cho tên tuổi của ông như: Hành quân (sơn dầu, 1950), Bình dân học vụ (sơn dầu, 1955), Một buổi cày (sơn dầu, 1960)... Trên thực tế, xu hướng hiện thực hay lãng mạn trong nghệ thuật đều mang lại những đổi mới đáng kể về mặt hình thức. Nghệ thuật tạo hình xã hội chủ nghĩa với hiện thực cách mạng và tinh thần lãng mạn cách mạng đã tạo nên một thời kỳ phát triển rực rỡ chưa từng có của nghệ thuật Việt Nam với các tác phẩm đánh dấu thành công của Mỹ thuật Việt Nam hiện đại trên từng chặng đường phát triển. Một trong số những tác phẩm đó là bức tranh sơn dầu Một buổi cày của họa sĩ Lưu Công Nhân.

Tác phẩm Một buổi cày được sáng tác năm 1960, kích thước 82x105cm, chất liệu sơn dầu trên vải, Lưu Công Nhân đã vẽ bức tranh này ở Kiến An, nơi ông về thâm nhập nông thôn với mùa lúa chín, với những buổi cày, với cảnh làng quê yên bình... Cùng với những bức tranh của ông thuộc giai đoạn này về nông thôn Việt Bắc Bộ xưa: Tát nước (1958), Cô hái chuối (1960), Đi cày (1965)... bức tranh Một buổi cày ra đời vào giai đoạn phát triển mạnh mẽ của nghệ thuật tạo hình Việt Nam với đội ngũ đông đảo các nghệ sĩ, sự khai phá trên nhiều chất liệu, sự mở rộng về đề tài. Bên cạnh sự thành công trong hình tượng Hồ Chủ tịch, hình tượng lực lượng vũ trang, hình tượng người phụ nữ... đó là sự thành công lớn của nhiều nghệ sĩ trong việc thể hiện hình tượng người lao động song hành cùng đóng góp đáng kể của những tác phẩm sáng tác về người nông dân. Niềm vui của người nông dân được thể hiện khá rõ trong rất nhiều tranh về mọi mặt của đời sống: trong bữa ăn, khi đọc báo,

lúc nghỉ ngơi... Nhưng quan trọng nhất là niềm vui trong lao động, khi tát nước, đập lúa, cày cấy... niềm vui mà người nông dân trước cách mạng ít cảm thấy. Nhiều tranh miêu tả lao động có không khí vui tươi, hội hè, người lao động cảm thấy hạnh phúc từ đáy lòng. Ngoài ra, còn có một cách khác mà nghệ sĩ thường sử dụng để diễn tả niềm vui trong lao động là thiên về cách để cho thiên nhiên nói lên được lòng người. Bên cạnh Tổ đôi công miền núi của Hoàng Tích Chù, Bình minh trên nông trang của Nguyễn Đức Nùng, Chờ phân ra đồng của Trần Đình Thọ, thì tác phẩm Một buổi cày của Lưu Công Nhân cũng là một thành công trong cách tiếp cận này.

Toàn cảnh của bức tranh Một buổi cày là cảnh bình minh trên cánh đồng với ánh nắng ban mai hắt lên từ dưới chân trời, những vầng sáng chạy suốt chiều ngang của bức tranh và hắt xuống nước. Những ánh vàng lộng lẫy làm cho bùn nước vừa bị cày sục lên cũng trở nên đẹp đẽ. Đoàn người cày với những con trâu khỏe đang sải bước nặng nhọc, phía sau có một tốp người khác chuyển động theo hướng ngược lại trên cánh đồng đang xa còn chưa sáng rõ, tạo nên nhịp điệu lao động tập thể.

Nếu như ở Tổ đôi công miền núi của Hoàng Tích Chù, Bình minh trên nông trang của Nguyễn Đức Nùng, Chờ phân ra đồng của Trần Đình Thọ... là những bức sơn mài lộng lẫy với gió và nắng, thiên nhiên rực rỡ vui tươi như đang ca hát bằng chất liệu sơn mài dát vàng lung linh, những đám mây ánh bạc lấp lánh đang xa trên nền đỏ, then, nâu nồng nàn thì Một buổi cày của họa sĩ Lưu Công Nhân tạo nên bằng chất liệu sơn dầu được sử dụng với một gam màu tươi sáng về một buổi sáng trong trẻo. Ở đây, họa sĩ Lưu Công Nhân đã sử dụng triệt để nhất thủ pháp tương phản về sáng tối để miêu tả không gian với cách xử lý ngược sáng. Sắc độ nâu trầm, đậm trên thân trâu, trên những bờ ruộng, trên trang phục của người nông dân đặt trên nền sáng của bầu trời và thửa ruộng càng làm nổi bật sự trong lành của không khí buổi sáng sớm.

Họa sĩ Lưu Công Nhân đã rất khéo léo khi sử dụng lối bố cục mà các họa sĩ khác thường tránh né để tạo nên sự thành công của tác phẩm. Đường đậm cắt ngang nơi chân trời miêu tả bờ ruộng tưởng chừng như một lối khi vẽ lại trở thành một thể mạnh tạo nên sự hùng vĩ của một không gian rộng và sâu bố cục. Bố cục dàn ngang thường được các họa sĩ tận dụng để dành cho các đề tài êm ả, trầm buồn thì lại được Lưu Công Nhân trung dụng tạo nên ấn tượng về hàng hàng lối lối của một tập thể đang cày, tầng tầng lớp lớp không gian của bầu trời và các thửa ruộng trên mặt đất mà không hề gợi một cảm giác buồn, nhàm chán nào. Và một chi tiết khác nữa, đó là hình ảnh con trâu bị cắt ngang ở cạnh bên phải của tranh. Có lẽ chính mảng đậm hình con trâu bị cắt ngang này sẽ làm hồng

ARTS

bức tranh nếu không có những miếng nâu của con trâu và người nông dân ở hàng phía sau. Đó là một lớp người khác chuyển động theo hướng ngược lại. Sự lặp đi lặp lại đó hình như cứ tiếp diễn trên tất cả cánh đồng phía sau, xa, còn đang chưa sáng rõ. Cách đặt đề miếng đậm nhạt nhịp nhàng trên nền sáng cùng một vài hình ảnh điển hình thôi đã đủ gợi lên một cảnh tập thể lao động nhịp nhàng, hăng say trong buổi sáng sớm mà họa sĩ đã không phải mất công vẽ và miêu tả quá nhiều hình ảnh nhân vật trên mặt tranh.

Kỹ thuật sử dụng chất liệu sơn dầu ở trình độ điêu luyện của tác giả cũng là một phần nguyên nhân tạo nên sự thành công của tác phẩm. Vào những năm 60 của thế kỷ XX, nền sơn mài và lụa có một giai đoạn này nở, phát triển đẹp đẽ thì sơn dầu không có may mắn đó. Trong khi sơn mài và lụa có một loạt các tác phẩm thành công, thì sơn dầu chỉ có thể kể tới Giấc đốt làng tôi của Nguyễn Sáng, Mùa gặt của Dương Bích Liên và Một buổi cấy của Lưu Công Nhân... Nếu sơn mài có khả năng cách điệu cao, tạo ra cái đanh, chắc, khỏe, phù hợp với sự cô đúc của đề tài và lối nhìn cách điệu về hình thì sơn dầu mạnh ở việc tạo không khí, giàu màu sắc, nhiều không gian và Lưu Công Nhân đã tận dụng triệt để thể mạnh này của sơn dầu trong bức Một buổi cấy.

Với ưu thế có thể biểu diễn nhiều sắc độ của sơn dầu, họa sĩ Lưu Công Nhân đã tạo nên một hình ảnh ấn tượng về cảnh bình minh trên cánh đồng xanh trong với ánh nắng ban mai tươi sáng hắt lên từ phía chân trời. Những vầng sáng ấy chạy suốt chiều ngang bức tranh rồi hắt xuống mặt nước trên thửa ruộng. Và ở đây, thể mạnh về sắc độ biểu hiện của sơn dầu dường như đã được phát huy tới đa khi họa sĩ sử dụng để tả loáng nước. Những vệt loáng nước lấp lánh lẫn với màu nâu đậm của đất, màu nâu đỏ của bóng người và trâu tạo nên một cảm giác lung linh, tác động đến cảm xúc người xem những tình cảm nhẹ nhàng mà thư thái mặc dù bức tranh diễn tả một công việc nặng nhọc. Công việc ấy không thấy hiện hữu một sự mệt nhọc nào mà gợi cho người xem như nghe được lời ca của đất đai, của nước non, của ánh sáng, của niềm vui ở người lao động trên thửa ruộng mình làm chủ. Ánh sáng đang tràn ngập khắp cánh đồng, dàn trải trên mọi vật, con người hăng say lao động trên cánh đồng đất đai màu mỡ... Kỹ thuật sử dụng chất liệu sơn dầu ở đây cùng cách khai thác đề tài của Lưu Công Nhân đã được các họa sĩ tiếp tục học hỏi và tìm tòi đưa chất liệu sơn dầu trở thành một chất liệu chủ đạo trong sáng tác của rất nhiều họa sĩ sau này.

Tuy nhiên, cũng từ sự cảm thông, chia sẻ niềm vui với người nông dân, trong những tác phẩm thời kỳ này các mô típ bị lặp lại nhiều lần như hình ảnh các công việc trên cánh đồng, những thu hoạch ngày mùa... phần nào đã gây ra sự nhàm chán về cách khai thác đề

tài. Điều này cũng đồng thời xảy ra tương tự với các hình tượng khác trong cùng giai đoạn này. Nghệ thuật xã hội chủ nghĩa là nghệ thuật của một thời đại mà giai cấp công nhân, nông dân và người lao động nói chung làm chủ, lãnh đạo xã hội. Nghệ thuật làm ra là nghệ thuật nói về giai cấp của họ, phục vụ họ. Vì vậy, một đặc trưng cơ bản của bất cứ nền nghệ thuật xã hội chủ nghĩa nào là sự thể hiện lao động và con người lao động theo xu hướng đề cao, ca ngợi.

Mặc dù điều này lý tưởng hoàn toàn không mang tính chất xấu hay tiêu cực nhưng bởi ảnh hưởng những quy chuẩn của đề tài yêu nước, chiến đấu và bảo vệ độc lập dân tộc, con người Việt Nam nên nghệ thuật không phản ánh một cái nhìn đầy đủ, sâu sắc về cuộc sống. Ví dụ như nỗi vất vả, sự mệt nhọc, những tâm tư của người nông dân, nỗi buồn không được phản ánh trên mặt tranh. Được thể hiện trên những tác phẩm thời kỳ này chỉ là con người một chiều với những niềm vui mà chưa thấu hết được tâm tư, nguyện vọng của người dân. Nhưng đó cũng là mặt tích cực để thúc đẩy phong trào lao động xây dựng xã hội chủ nghĩa ở miền Bắc và làm tốt vai trò hậu phương cho chiến trường miền Nam lúc bấy giờ. Đó cũng là một phần đóng góp không nhỏ của các tác phẩm nghệ thuật thời kỳ này trong đó có tranh Một buổi cấy của họa sĩ Lưu Công Nhân.

Cả cuộc đời làm việc như một người thợ cần mẫn, họa sĩ Lưu Công Nhân say mê bên những tĩnh vật hoa lá, rặng nhãn, hàng xoan, đồi cọ, công làng, mái đình, chuông chim, ụ súng, lô cốt bên đường... Trong tranh của ông, nét đẹp trong treo, giản dị của những miền quê Việt Nam cùng các nhân vật trong cuộc sống dân dã đều toát lên vẻ đẹp hồn hậu, chất phác. Người lao động trong tranh của danh họa Lưu Công Nhân nói chung, người nông dân trong tranh Một buổi cấy nói riêng luôn được khai thác ở khía cạnh nhân văn nhất, với tinh thần thư thái và lãng mạn trong khung cảnh nên thơ, dù cuộc sống có vất vả. Những tác phẩm của Lưu Công Nhân góp phần vào phong trào lớn của nghệ thuật hiện đại Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Quân (1982), *Nghệ thuật tạo hình Việt Nam hiện đại*, Nxb Văn hóa, Hà Nội.
2. Đào Mai Trang (2017), *Họa sĩ khóa Kháng chiến (1950 - 1954)*, Nxb Mỹ thuật, Hà Nội.
3. Many authors (1996), *100 Vietnamese Painters and Sculptors of the 20th Century*, The Gioi Publishers

Tác phẩm: Một buổi cày, họa sĩ Lưu Công Nhân